

Barcelona Demà

Compromís
Metropolità 2030

Metròpoli Oberta

Existeix una identitat
“metropolitana”?

Individus, grups i espais: la identitat en espais urbans.

Cicle de la Metròpoli Oberta

Autoria: Ivan Serrano Balaguer, Doctor en Ciències Polítiques i investigador de la UOC (IN3)

Data: 08/10/2021

Resum:

La relació entre identitat i ciutat no ha rebut prou atenció acadèmica malgrat que aquesta relació ha estat fonamental en la història per entendre tots dos conceptes. La identitat articula la relació entre individus, grups i espais, essent un factor de cohesió i cooperació social, i legitimant l'existència d'espais de decisió col·lectiva. Tots aquests processos històrics han tingut a les ciutats com un dels seus principals escenaris. En el context actual, entendre com els habitants d'entorns urbans estableixen un sentiment de pertinença amb el seu entorn o com aquest escenari multinivell pot articular-se són qüestions on la relació entre identitat i ciutat enriqueix les preguntes i debats al voltant de la regió metropolitana de Barcelona, els seus reptes i les seves possibles expressions institucionals.

"Quan passem de fixar-nos en la noció de 'ser idèntic' a la de 'compartir una identitat', i a la idea 'd'identificar-nos' amb altres d'un mateix grup, que és central a alguns dels usos habituals de la idea d'identitat, la complexitat s'incrementa."

Amartya Sen, Reason before Identity, 1999.

Així exposava Amartya Sen els reptes de definir la identitat des de la racionalitat analítica. **La identitat és** certament un concepte controvertit en el debat públic i acadèmic, alhora que fonamental per entendre la relació entre individu i comunitat. És **el marc socialitzador on les persones es desenvolupen, a partir del qual donen forma a moltes de les seves actituds i valors socials i polítics, i és un fonament bàsic per la legitimitat dels sistemes polítics i les polítiques de redistribució** (veure Galais i Serrano 2019; Miller 2000).

Una manera de veure la identitat és com a mecanisme que vehicula la cooperació social a través de la pertinença al grup. Des de la coneguda formulació de Taylor, construïm la nostra identitat (o millor encara 'les nostres' identitats) en relació als 'altres significatius'. Aquests 'altres significatius' ens remeten als diferents mecanismes de socialització en el marc dels quals ens desenvolupem com a individus, des dels mecanismes més primaris com ara la família, fins als mecanismes de socialització secundària com ara el nostre entorn social, l'educació o els mitjans de comunicació de masses.

Altres autors clàssics com Tajfel (2010) o Barth (1969) van fer èmfasi en què les identitats s'emmarquen en uns grups que tenen 'llindars', o 'fronteres' (*boundaries* en anglès, potser un entremig entre els nostres llindars i fronteres), és a dir, **assenyalen la identitat social en una distinció entre dins i fora del grup**. La dinàmica dins/fora és a la base de la construcció de les comunitats polítiques modernes i el seu concepte de ciutadania (Brubaker 1992), definint el *qui* de la comunitat política i *quins* drets i deures tenen.

En l'esfera política, les identitats socials amb un component territorial poden generar espais d'autoreconeixement legítim per a la presa de decisions col·lectives. Aquesta legitimitat és la que permet per exemple que acceptem decisions col·lectives com a legítimes malgrat no s'alineen amb els nostres interessos particulars sinó amb el bé comú. Tanmateix, la legitimitat és compatible amb el fet que les decisions col·lectives tenen un component de coerció cap als seus membres. I aquest component de coerció existent en tota decisió -legítima o no- ens interessa aquí perquè també existeix pel que fa a la nostra identitat. **La identitat no és una elecció plenament lliure sinó que té elements de restricció que provenen dels processos de socialització.**

Aquesta concepció de la identitat no significa un determinisme extrem ni exclou la capacitat dels individus per reflexionar sobre ells mateixos. Tal i com il·lustra la frase d'Amartya Sen, **és just aquesta reflexió individual la que ens permet pensar-nos individual i socialment. El que ens assenyalen aquestes reflexions és la necessitat de ser conscients de com de permeables, múltiples i canviants poden ser les identitats, i quina vinculació establim amb certes formes de prendre decisions públiques, sovint en espais multinivell, solapats i fins i tot en tensió entre ells.**

Així doncs, **podem establir un seguit de característiques al voltant de la identitat com articulació entre individu, grup i espai; el seu fonament com a**

factor de legitimació de la presa de decisions col·lectives o la configuració de certes fronteres conceptuais que defineixen els drets i deures dels seus membres.

La identitat i les ciutats

Les ciutats han estat un escenari fonamental en la formació del concepte d'identitat. Les ciutats han estat clau en el desenvolupament dels lligams entre els individus i la comunitat política, des de la transformació incipient de l'*ethnos* al *demos* en les *polis* gregues de l'època clàssica, fins a la incorporació al nostre llenguatge col·loquial d'atributs positius a termes com *civilització* o *urbanitat*. La politització del triangle entre individu, grup i espai s'expressa en la condició de ciutadania, si més no des del punt de vista de la teoria política. A mida que les comunitats polítiques es feien més grans i complexes la identificació en adscripcions més àmplies van anar complint amb mecanismes de cooperació de major abast. Per exemple, la identificació de desconeguts com a membres del mateix grup més enllà de les relacions cara a cara serien fonamentals per construcció dels estats-nació moderns i més recentment per la legitimitat dels grans programes de polítiques redistributives de l'estat de benestar -educació, salut, pensions, infraestructures, etc. Aquest model de pertinença a la comunitat política culmina en el que podríem anomenar *ciutadania nacional*.

Sota aquest model, les identitats locals, de barri, municipal o regional anirien prenent amb el temps una posició jeràrquicament subordinada a identitats col·lectives de major abast. Ara bé, l'adscripció més primària a l'entorn físic immediat continua sent fonamental en la configuració d'espais de decisió política col·lectiva, el de la vida del dia a dia, les interaccions personals dins un espai públic de proximitat, serveis públics bàsics, etc. Per altra banda, un avantatge de les identitats locals és que són 'amuntegables'. No són excloents sinó concurrents, compatibles amb altres adscripcions i fins i tot més permeables. Així, la literatura ha establert en diferents àmbits que el sentiment de pertinença a les comunitats locals -siguin barris o municipis en el seu conjunt- està associat a millors pràctiques socials, des de la participació social i política en general (Dekker 2007) a la implicació en polítiques específiques com el reciclatge (Pei 2019).

Tanmateix, **la relació entre els individus i els llocs en l'àmbit urbà assenyala importants matisos que cal tenir presents per pensar les ciutats**, per exemple distingint entre el 'lligam amb el lloc' i 'la identitat del lloc' (Casakin, Hernández, i Ruiz 2015). **El lligam amb el lloc ('place attachment') és una vinculació emocional amb el lloc de residència derivat del benestar que es percep pel fet de viure-hi. La identitat del lloc ('place identity') deriva del conjunt de creences, valors i actituds associats a un lloc determinat i que els individus expressen en termes del sentiment de pertinença al lloc.** Si bé la literatura discuteix la relació entre aquestes dues dimensions, aquesta distinció és rellevant per pensar en com els ciutadans interaccuen amb el seu entorn i com configuren diferents maneres de vincular-s'hi. **El lligam amb el lloc té un component més funcional, on associem l'entorn amb una certa manera de viure**, en termes de qualitat, oportunitats, seguretat, etc., mentre que la identitat amb el lloc té un abast més ampli i estable, però també més complex d'establir.

Aquesta distinció pot ser molt útil quan pensem en les relacions que estableixen les persones amb el seu entorn, especialment en el cas dels entorns urbans

contemporanis, més encara tenint en compte que les ciutats no tenen els mecanismes dels estats per distingir les fonts diferents del que poden ser drets similars entre residents i 'ciutadans'. Així, **les regions metropolitanes que atreuen població** sigui temporal, des de vacances a estudis o feina, **que poden ser a més de durada variada, s'enfronten a reptes particulars sobre com mantenir i promoure certs valors de lligam i identificació. Quins valors poden ser suficientment oberts com perquè població que ve d'entorns diferents s'hi pugui acomodar, participar, etc., tenint en compte que potser no esdevindran habitants a llarg termini com perquè reconfigurin les seves identitats?**

Existeix una identitat “metropolitana”?

Partint dels elements que hem vist fins ara, **quan aborem la qüestió d'una 'identitat metropolitana' hem d'observar quins trets bàsics ens responen a si existeix i com és aquesta identitat.** Amb aquest exercici inicial **podrem debatre si la Regió Metropolitana és una 'unitat'**, en quin sentit ho és, com podem establir els seus límits o els seus criteris de lligam i identitat, etc., **i en un següent nivell, plantejar qüestions sobre la seva possible institucionalització.** A més a més, cal tenir present que **el debat metropolità no es produeix tancat en ell mateix sinó que ha estat en bona part marcat tant pel paper de Barcelona en el conjunt d'Espanya com en la relació Barcelona-Catalunya.**

Una mínima caracterització de la regió metropolitana de Barcelona ens assenyalava un territori de geometria variable, on existeixen institucions consolidades com els municipis i altres àmbits de representació indirecta com comarques i diputació, a banda de diversos àmbits de planificació de polítiques públiques. **Si entenem els municipis com a les seves unitats constituents observem també una gran diversitat** en termes de població, composició o activitat econòmica. També trobem que la tradició històrica dels municipis resulta en identitats locals fortes amb un grau d'identificació relativament entre els seus habitants, compatibles amb alts nivells d'identificació nacional -sigui catalana o espanyola. Fins i tot existeixen nivells de referència simbòlica a nivell supramunicipal per sobre i per sota les comarques, des dels 'Vallesos' al 'Barcelonès nord' o els vincles geogràfics, econòmics i socials del vessant sud i nord de la regió metropolitana amb la resta de Catalunya.

D'altra banda, **la mateixa estructura de la població catalana dibuixa un model en xarxa amb diversos eixos.** Si bé el node principal és sempre Barcelona i el seu entorn, existeixen geografies variables i sovint sobreposades que concentren de diferents maneres al voltant de tres quarts de la població catalana. Així, **tres quarts parts de la població catalana viu a la regió metropolitana,** alhora que una proporció similar ho fa en l'arc de la costa més urbanitzat entre Tarragona-BCN-Palamós. L'eix del Llobregat-Cardener i el Besòs articula l'espai de la província de Barcelona en unes proporcions similars. De fet, pel conjunt de Catalunya trobem una proporció similar de població concentrada en les comarques litorals, densament urbanitzades entre el Delta de l'Ebre i el Cap de Creus. Aquestes xifres reflecteixen el fet que **Catalunya és una zona fortament urbanitzada, on més del 90% de la població viu de fet en entorns urbans.**

A la dificultat d'establir uns contorns nítids al fenomen urbà s'afegeix que no gaires estudis han caracteritzat la identitat metropolitana a nivell comparat, és a dir, anant més enllà de l'àmbit municipal. Segons dades del 2012 del projecte *Making Electoral Democracy Work* (Blais 2010), dos tercers parts dels habitants de la província de Barcelona s'identifiquen amb un 7 o més sobre 10 tant amb el seu municipi com amb Catalunya. Són per tant identitats compatibles, solapades i no competitives. No es troben a més grans diferències entre la mida del municipi. De fet, tot i que l'escala de la mida del municipi és de percepció subjectiva de l'enquestat, aquesta doble identificació intensa arriba als qui diuen viure en una 'gran ciutat' gairebé al setanta per cent, és a dir, no trobaríem una gran diferència entre el fet de viure a Barcelona o a la resta de municipis de la regió.

Un estudi dedicat específicament a la qüestió de la identitat metropolitana (Vallbé, Magre, i Tomàs 2016) **observava una major identificació amb el municipi i menor amb l'àrea metropolitana i amb Espanya.** Un dels resultats principals de l'estudi és que **aquesta identificació metropolitana era més alta a Barcelona ciutat que no pas a la resta del territori, i que aquesta identificació de fet baixava a mida que els municipis són més petits.** Malgrat que la mobilitat residencial tant dins de l'àrea metropolitana com de població nouvinguda semblava tenir certs efectes en una identificació metropolitana o fins i tot en l'elecció d'un alcalde 'metropolità', aquest efecte semblava poc rellevant a mig termini i no feia preveure grans canvis de cara al futur.

Quina marca, quina identitat?

Barcelona no ha estat objecte d'una política l'estat per a dotar-la de capitalitat (no només en sentit polític sinó també econòmic, industrial, de comunicacions, etc.). L'agenda de nacionalització de l'estat ha estat basada en la construcció i reforç de Madrid com a gran capital seguint un model centralista de tall francès. **Barcelona i per extensió la seva àrea metropolitana s'han vist sovint obligades a explorar mecanismes alternatius per a adaptar-se als canvis socials i econòmics i per posicionar-se en els fluxos socials i econòmics globals.** Aquestes estratègies han passat sovint per la mobilització de capital polític social i econòmic al voltant de grans projectes i esdeveniments.

Aquesta mobilització de recursos, sovint amb partenariats público-privats, si bé pel seu caràcter tenien uns efectes limitats en termes institucionals, acompanyaven en tot cas moments clau en l'evolució de Barcelona. Permetien per exemple afrontar els reptes urbanístics derivats del seu moment. De fet, **cadascun dels grans esdeveniments es pot associar a un espai de la ciutat**, des de la Ciutadella del 1888, Montjuïc el 1929 i la sortida sud de la ciutat que després continuarà amb la Fira, la façana marítima pels Jocs Olímpics i l'expansió de l'entramat urbà cap al nord amb el Fòrum de les Cultures el 2004, però també podríem incloure altres projectes de ciutat que tenen trets similars com ara el 22@. Així, a nivell internacional s'ha identificat aquest conjunt de pràctiques i models de gestió i decisió pública distintiva -fins i tot una 'manera de fer'- com a 'Model Barcelona' en diferents vessants, de l'urbanisme a les polítiques socials o més recentment a la Smart-City o la participació ciutadana (Charnock, March, i Ribera 2019; Blanco 2009)

La connexió amb les pròpies complexitats de Barcelona, la seva àrea d'influència, o el paper capital que podia jugar en relació a Catalunya i el context espanyol ha resultat en un cert 'model' que es caracteritza entre altres coses per l'estreta relació entre els grans esdeveniments i la construcció d'una marca Barcelona, associada no només a elements tangibles sinó també a un seguit de valors. Des de la perspectiva de la qual partim aquí, podem entendre aquesta relació com una forma d'articulació del triangle individu-grup-espai. Els seus límits ens assenyalen reptes i preguntes rellevants.

Podem establir un vincle entre la idea de 'marca' i la de 'lligam al lloc' que exposàvem anteriorment. La idea de 'branding' s'ha estès a ciutats i països sota l'etiqueta de 'city' o 'national branding', i malgrat el gran nombre de casos on trobem aquestes estratègies de màrqueting, també ha estat objecte de crítiques (Volcic i Andrejevic 2011). **La marca associa un seguit de valors positius i intenta generar una vinculació amb els consumidors en un marc de mercat. Aquest paradigma 'competitiu' assumeix que les ciutats, els països o les identitats 'competeixen' per atreure, implicar, i en última instància legitimar un cert espai de decisió a través d'un imaginari compartit.**

Ara bé, la recerca de trets distintiu, diferencial, únic, autèntic que busquen les marques ens remeten a un lligam al lloc que és especialment feble. El que genera des d'una adhesió més superficial (una marca és intercanviable fàcilment a través de mecanismes de mercat) a una de més duradora que serveixi d'espai de decisió col·lectiva és no només la capacitat de diferenciar-se externament sinó la de generar una identificació forta que pot transformar o no els vincles de lligam en identificació, però que en un continu de valors. Aquest continu, dins una concepció de marca, no va més enllà de la retòrica, ja que l'objectiu és el consum. Si trenquem la retòrica de mercat, **les ciutats no competeixen ni són actors unitaris, posant de manifest que marca i identificació poden generar tensions, ja que obeeixen a models diferents.**

Aquestes preguntes a més s'han de plantejar en el context metropolità particular de Barcelona i la seva regió. **Algunes grans ciutats globals es projecten de manera independent i fins i tot en alguns casos tenen elements de 'ciutats-estat'.** Històricament el model de ciutat-estat té ressemblances positives -des de la polis grega, tot i que no eren només 'ciutats'- a la lliga hanseàtica. Però en el model de competició global contemporani sovint aquestes grans metròpolis tenen en el seu entorn geogràfic un hinterland de recursos -sigui energia, agroalimentari, o fins i tot en el cas del gran Madrid, de recursos humans només les ciutats-estat són autònomes, o bé la seva participació en xarxes globals els permet desconnectar-se del seu entorn. D'altra banda, la majoria de grans capitals estatals combinen la seva dimensió de marca de ciutat global amb ser el principal exponent dels seus estats nacionals, un fenomen que també trobem en ciutats que no són capitals polítiques com Nova York, Milà, Múnic o Shanghai, que són alhora grans metròpolis globals i exponents fonamentals dels seus països.

Reptes i límits per institucionalitzar realitats metropolitanes

L'articulació institucional del fenomen urbà és un debat recurrent en la literatura acadèmica i en la pràctica política, al qual podem afegir les complexitats tant teòriques com específiques del cas de la regió de Barcelona. Hi ha dos punts de partida històrics que marquen inicialment el context on es produeixen els debats contemporanis sobre el rol de les ciutats en sentit ampli i els models de governança. D'una banda, històricament hem assistit a un procés d'homogeneïtzació horitzontal. **L'estat-nació és la forma que articula institucionalment el triangle individu-grup-espai** de què hem parlat aquí, mentre que la gran varietat històrica d'articulacions alternatives han anat disminuint malgrat que moltes han perdurat fins ben entrat el segle XX; des dels imperis multinacionals a les ciutats-estat o les potències colonials amb un gran ventall de formes organitzatives. D'altra banda, hem assistit a un increment en la diversitat vertical, és a dir, en com s'organitzen aquestes entitats, amb regionalització de diferents intensitats, nombre de governs multinivell, cooperació regional, institucions supra-estatals, etc. Dins aquest context **podem extreure dues característiques de com i quins límits trobem en la institucionalització del fenomen urbà en sentit ampli**.

En primer lloc, **una característica essencial és una gran varietat d'institucionalització de les realitats urbanes té expressions molt diverses**. Trobem casos com ara el de Londres, que combina diversos nivells d'institucionalització, funcional, de coordinació o de representació escollint representants pels seus districtes i alhora té una figura representativa per tota la seva àrea amb atributs d'una entitat regional. En altres casos com ara Hamburg trobem una articulació on la ciutat és un *Land* alhora que un municipi, una especificitat no s'enten sense les arrels històriques d'una ciutat-estat medieval en el context de la Lliga Hanseàtica. Aquesta varietat la trobem en altres casos, des dels reconeixements funcionals de l'àmbit metropolità com ara París dins la tradició centralista i de planificació territorial francesa fins a una organització en forma de municipalitats ordinàries com ara Amsterdam. En definitiva, tal i com assenyala Leengkniet (2021) **la governança urbana pot prendre diferents expressions. No hi ha doncs un sol tipus d'arranjament que sigui més eficient sinó que cal atendre al context i a l'ordenació constitucional on s'ubiquen**.

En segon lloc, **els intents de creació d'entitats d'àmbit regional i metropolità que han tingut un excessiu component de dalt a baix no han estat exitosos**. És paradigmàtic el cas anglès, amb els processos de *devolution* a nivell regional d'Anglaterra. En el cas de Northumbria, que bàsicament aglutina la regió metropolitana de Newcastle, una zona amb una identitat regional forta, el procés no va ser capaç de mobilitzar la memòria local de la institucionalització històrica de la zona malgrat que semblava un bon punt de partida per rebre un suport social rellevant (Lemprière i Lowndes 2019). Això mostraria **la dificultat dels processos de creació d'institucions, particularment quan aquests es fan de 'dalt a baix'**, el que explicaria el diferencial amb altres casos on sí existien certs factors d'èxit com ara Cornualles (Willett i Giovannini 2014).

Així doncs, **una possible institucionalització de regions urbanes ha de partir d'una discussió inicial sobre el context en què es produeix, i cal identificar i posar en discussió de quines assumpcions parteix.** En aquest sentit, com hem anat esmentant, l'articulació individu-grup-espai pot prendre formes institucionals molt diverses, des de la creació d'un espai de representació directa fins a la creació d'espais de deliberació institucional o la coordinació funcional, una varietat d'opcions que s'han d'explorar des del context particular en què s'emmarca cada realitat urbana.

Elements pel debat. La regió metropolitana; un lligam 'fort' amb una institucionalització feble'?

A manera de síntesi per plantejar els debats que sorgeixen d'aquests elements per la reflexió, es podrien resumir de la següent manera:

- **Articulació entre 'lligam' i 'identitat' al lloc dins d'un marc de referència estable i reconeixible:** Es poden fer compatibles els mecanismes de lligam i identificació en una metropolitana caracteritzada per a) la seva diversitat (mida, estructura social i econòmica, etc.) i b) mobilitat, tant interna -residencial, laboral, etc.- com externa -residents a mig i llarg termini?
- **Valors desitjables:** Tenen valors les ciutats? Com s'articulen amb una realitat multinivell? Com es poden promoure des de les institucions més enllà dels discursos?
- **Instrument:** Es pot coordinar sense institucionalització representativa i alhora ser transparent i retre comptes? Hi ha solucions imaginatives que no generin un nou nivell administratiu?
- **Context:** En un context ja amb moltes divisions administratives i polítiques, és viable i és eficient generar noves estructures? Poden promoure's mecanismes de lligam, identificació o institucionalització de 'dalt a baix'?

Cal discutir l'articulació entre 'lligam' i 'identitat' al lloc com un continu que permeti un projecte obert i inclusiu, i que ofereixi les possibilitats per diferents itineraris vitals dinc d'un marc de referència estable i reconeixible. Aquest continu ha de fer èmfasi en valors desitjables que cal fer explícits i sotmetre a discussió. Pel que fa a l'instrument, problematitzar les accions que fan èmfasi en 'models' o 'marques' per la seva tendència a concebre les relacions individu-grup-espai emprant una retòrica de mercat. Respecte al context i la institucionalització, la geometria variable de l'àmbit metropolità dibuixa escenaris d'institucionalització a partir de la coordinació i la deliberació institucionals més que no pas la creació d'un àmbit de representació directa, el qual tindria grans reptes de viabilitat degut a l'existència d'espais de decisió col·lectiva consolidats. Potser el debat al voltant d'aquestes qüestions es podria resumir de la següent manera: La regió metropolitana; un lligam 'fort' amb una institucionalització 'feble'?

Bibliografia

- Barth, Fredrik. 1969. Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference. Boston: Little Brown.
- Blais, André. 2010. «Making electoral democracy work». Electoral Studies 29 (1): 169-70. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2009.05.006>.
- Blanco, Ismael. 2009. «Does a 'Barcelona Model' Really Exist? Periods, Territories and Actors in the Process of Urban Transformation». Local Government Studies 35 (3): 355-69. <https://doi.org/10.1080/03003930902854289>.
- Brubaker, Rogers. 1992. Citizenship and nationhood in France and Germany. Vol. 21. Cambridge Univ Press. <http://journals.cambridge.org/production/action/cjoGetFulltext?fulltextid=6239700>.
- Casakin, H., B. Hernández, i C. Ruiz. 2015. «Place Attachment and Place Identity in Israeli Cities: The Influence of City Size». Cities 42 (febrer): 224-30. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2014.07.007>.
- Charnock, G., H. March, i Ribera-Fumaz R. 2019. «Barcelona Model». Urban Studies. <https://doi.org/10.1177/0042098019872119>.
- Dekker, Karien. 2007. «Social Capital, Neighbourhood Attachment and Participation in Distressed Urban Areas. A Case Study in The Hague and Utrecht, the Netherlands». Housing Studies 22 (3): 355-79. <https://doi.org/10.1080/02673030701254103>.
- Galais, Carol, i Ivan Serrano. 2019. «The Effects of Regional Attachment on Ideological Self-Placement: A Comparative Approach». Comparative European Politics, juliol. <https://doi.org/10.1057/s41295-019-00196-z>.
- Leenknecht, Gert-Jan. 2021. «Modes of Urban Autonomy—The Constitutional Characteristics of Self-Governance in Amsterdam, Paris and Hamburg». En European Yearbook of Constitutional Law 2020: The City in Constitutional Law, editat per Ernst Hirsch Ballin, Gerhard van der Schyff, Maarten Stremmer, i Maartje De Visser, 29-52. European Yearbook of Constitutional Law. The Hague: T.M.C. Asser Press. https://doi.org/10.1007/978-94-6265-431-0_3.
- Lemprière, Maximilian, i Vivien Lowndes. 2019. «Why did the North East Combined Authority fail to achieve a devolution deal with the UK government?» Local Economy 34 (2): 149-66.
- Miller, David. 2000. Citizenship and national identity. Malden, Mass., Oxford: Polity Press.
- Pei, Zhijun. 2019. «Roles of Neighborhood Ties, Community Attachment and Local Identity in Residents' Household Waste Recycling Intention». Journal of Cleaner Production 241 (desembre): 118217. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118217>.
- Tajfel, Henri. 2010. Social Identity and Intergroup Relations. Cambridge University Press. <http://books.google.es/books?id=q0wFY3Dcu1MC>.
- Vallbé, Joan-Josep, Jaume Magre, i Mariona Tomàs. 2016. «Being Metropolitan: The Effects of Individual and Contextual Factors on Shaping Metropolitan Identity». Journal of Urban Affairs n/a (n/a). <https://doi.org/10.1111/juaf.12243>.
- Volcic, Zala, i Mark Andrejevic. 2011. «Nation Branding in the Era of Commercial Nationalism». International Journal of Communication 5 (0): 21.

Willett, Joanie, i Arianna Giovannini. 2014. «The uneven path of UK devolution: top-down vs. bottom-up regionalism in England–Cornwall and the North-East compared». *Political Studies* 62 (2): 343-60.

NOTA. *Les opinions expressades per l'autor/s són a títol personal i no necessàriament representen la visió del PEMB.*

**Barcelona
Demà**

Compromís
Metropolità 2030

**Pla Estratègic
Metropolità
de Barcelona**

#CompromísMetropolità
@pembarcelona

Pla Estratègic Metropolità de Barcelona
Canòdrom - Ateneu d'Innovació Digital i Democràtica
C/ Concepció Arenal 165
08027 Barcelona
Tel. +34 93 318 70 51